

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ZEW/500/35-1/2010/ESn

Warszawa, 9 sierpnia 2010 roku

**Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej**

Szanowne Pani Minister,

mając na względzie niepokojące informacje, jakie zostały przedstawione w raportach: „Charakterystyka oświaty polskojęzycznej na terenie Republiki Litewskiej” i opracowanego w 2009 r. przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, pragnę podzielić się z Panią Minister swoim zmartwieniem o stan przestrzegania praw dzieci należących do polskiej mniejszości narodowej na Litwie, a w szczególności ich prawa do nauki w języku polskim i zachowania własnej tożsamości narodowej, kulturowej i językowej.

Z informacji tych wynika, iż realizowany program reformy systemu szkolnictwa przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej, w efekcie wprowadzenia zasadniczych zmian organizacyjnych może mieć negatywne konsekwencje dla polskojęzycznego szkolnictwa na Litwie.

Analiza wniosków zawartych w pierwszym z wymienionych raportów, który został przedstawiony w dniu 22 czerwca 2010 r. na posiedzeniu Senackiej Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą (prezentującym wyniki badań przeprowadzonych przez Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego) wskazuje, że ogromna większość szkół średnich Wileńszczyzny, będących mocnym fundamentem szkolnictwa polskojęzycznego na Litwie, nie będzie w stanie wypełnić warunków akredytacyjnych dla uzyskania statusu gimnazjum, a przede wszystkim obligatoryjnego wymogu stworzenia dwóch, a niekiedy trzech klas równoległych. Równie trudne do spełnienia będą inne wymogi akredytacyjne takie jak: posiadanie przez szkołę pełnowymiarowego boiska sportowego, sali gimnastycznej (z szatniami i prysznicami), sanitariatów na poziomie określonym przez resort, a także budżetu zapewniającego działalność edukacyjną, administracyjną oraz potrzeby remontowe. Informacje zawarte w raporcie ukazują, że spełniając wymogi reformy, spośród

istniejących na Wileńszczyźnie czterdziestu czterech szkół średnich, pozostałoby zaledwie szesnaście gimnazjów. Litewski resort oświaty nie dopuszcza żadnej możliwości różnicowania wymogów akredytacyjnych, wynikających np. z umiejscowienia szkół, czy sytuacji demograficznej.

Z drugiego z wymienionych raportów, a dotyczącego przestrzegania praw mniejszości polskiej na Litwie wynika, iż w rejonach wileńskim i solecznickim, zwarcie zamieszkanym przez mniejszość polską (jako jedynych rejonach na Litwie) tworzone są obok szkół samorządowych również szkoły rządowe z litewskim językiem nauczania – finansowane z budżetu państwa (w rejonie wileńskim istnieje 17 szkół rządowych, wileńskim - 17, solecznickim - 5). Decyzja o ich utworzeniu, wielkości oraz profilu podejmowana jest bez konsultacji z zainteresowanym samorządem oraz mieszkańcami. Szkoły rządowe mają większe budżety, jako nowe placówki są bardzo dobrze wyposażone, posiadają sale sportowe, których brakuje w szkołach samorządowych. Informacje przedstawione w raportach wskazują, że dla niewielkiej grupy dzieci litewskich tworzy się doskonale wyposażoną szkołę rządową, podczas gdy znajdująca się obok polska szkoła zmaga się z problemami finansowymi. Tak zwany „koszyczek ucznia” dla dzieci szkół polskich w porównaniu ze szkołami litewskimi jest większy jedynie o 20%, gdy tymczasem realne wydatki na funkcjonowanie szkoły mniejszościowej są o 40% wyższe na wsi i 30% w mieście (droższa realizacja programu nauczania) w porównaniu z wydatkami na funkcjonowanie szkoły litewskiej.

Informacje z obydwu raportów sugerują, że proponowane przez Litewski Rząd rozwiązanie może prowadzić ostatecznie do znacznego zmniejszenia liczby szkół z polskim językiem nauczania, co tym samym może stanowić dla dzieci narodowości polskiej, (należących do licznej na terenie Wileńszczyzny mniejszości narodowej) ograniczenie dostępu do oświaty w języku ojczystym.

Z dokonanej przez mnie analizy najważniejszych instrumentów międzynarodowych m.in. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych paktów praw człowieka, Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Konwencji o prawach dziecka, a także Traktatu między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzonego w Wilnie w dniu 26 kwietnia 19994 r. wynika, że zagrożone jest uszanowanie fundamentalnej zasady niedyskryminacji. Zasada ta nakazuje by państwa w granicach swojej jurysdykcji respektowały i gwarantowały prawa każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu

majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.

Nierówne traktowanie dzieci narodowości polskiej i litewskiej poprzez ustawowe ograniczanie dostępu do edukacji w języku polskim, zróżnicowane zasady finansowania szkół, wyposażania w podręczniki, autobusy szkolne, a także odmienne zasady przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów z nauczania języka ojczystego muszą budzić wśród polskich dzieci poczucie krzywdy i poniżenia.

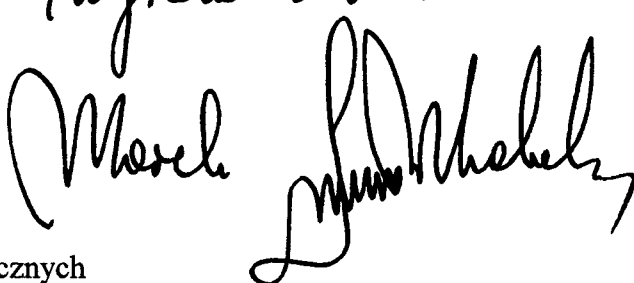
Kierunek zmian zaproponowany w reformie oświaty Republiki Litewskiej w poważnym stopniu utrudnia ukierunkowanie rozwoju dziecka na szacunek dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad wyrażonych w Karcie Narodów Zjednoczonych. Nie sprzyja również kształtowaniu procesu nauki, w którym dziecko jest przygotowywane do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości oraz przyjaźni pomiędzy narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz sposobami rdzennego pochodzenia.

W związku z powyższym, na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 10a ust. 1 *ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka* (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), proszę o udzielenie informacji o podejmowanych dotychczas działaniach na drodze międzyrządowej, dotyczących zapewnienia niedyskryminującego dostępu do edukacji w języku polskim, dzieciom narodowości polskiej, zamieszkujących tereny Republiki Litewskiej.

Dostrzegając jednocześnie ogromną potrzebę skutecznego dialogu polsko-litewskiego, opartego na wzajemnym zrozumieniu potrzeb, proszę o podjęcie działań w ramach współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwem Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej, służących m.in. rozeznaniu faktycznej sytuacji edukacyjnej litewskich dzieci narodowości polskiej, oraz udzieleniu im stosownego wsparcia w dążeniu do zachowania własnej tożsamości narodowej, językowej i kulturowej. Jednocześnie proszę o poinformowanie Rzecznika Praw Dziecka o podjętych działaniach.

Przesyłam w załączeniu treść wystąpienia skierowanego do Rzecznika Praw Dziecka Republiki Litewskiej.

z rozważeniami
Marek

Do wiadomości:
Pan Radosław Sikorski - Minister Spraw Zagranicznych

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

DWM-I-MK-043-16/10

Warszawa, 2010-08-27

Pan Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka

Szanowny Panie Rzeczniku,

odpowiadając na Pana pismo nr **ZEW/500/35-1/2010/ESn** z dnia 9 sierpnia br. w sprawie niepokojącej sytuacji szkolnictwa polskojęzycznego na Litwie uprzejmie informuję, że już od kilku lat Ministerstwo Edukacji Narodowej podnosi te kwestie na wszystkich szczeblach politycznych. Wielokrotnie zwracano uwagę, że polityka oświatowa władz litewskich nie sprzyja rozwojowi szkolnictwa polskiego na Litwie.

Oczekiwania wobec partnerów litewskich wynikają z regulacji prawno-traktatowych, wspólnego członkostwa w Unii Europejskiej i Radzie Europy, które określają odpowiednie standardy postępowania wobec mniejszości narodowych, w tym zapewnienie możliwości nauczania języka mniejszości narodowych i pobierania nauki w języku ojczystym na wszystkich poziomach edukacji – zgodnie z Traktatem między RP i RL o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 26 kwietnia 1994 r. oraz Konwencją Ramową Rady Europy o Ochronie Praw Mniejszości Narodowych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej w ciągu ostatnich kilkunastu miesięcy wielokrotnie podejmowało temat stanu oświaty polskiej na Litwie. Resort oświaty blisko współpracuje w tej dziedzinie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych monitorując potrzeby szkolnictwa polskiego i podejmując próby wsparcia działań polskiej mniejszości na Litwie na rzecz oświaty w języku ojczystym.

W marcu 2009 r. Krzysztof Stanowski, podsekretarz stanu w MEN spotkał się z Ambasadorem Litwy w Polsce panem Egidiusem Meilunasem.

Podczas spotkania Pan Ambasador poinformował m.in. o wstrzymaniu (po stronie litewskiej) prac nad nowym dwustronnym porozumieniem międzyresortowym w dziedzinie oświaty z uwagi na planowane zmiany systemowe w obszarze nauki i studiów wyższych na Litwie. Uzgodniono także, że nowo mianowany wówczas minister RL właściwy do spraw oświaty spotka się z panią Katarzyną Hall, ministrem edukacji narodowej jesienią 2009 r., aby podpisać nowe porozumienie. Kolejne spotkanie w MEN z Ambasadorem RL w dniu 22 października br. posłużyło wymianie informacji nt. planów sporządzenia przez oba resorty raportów o oświacie mniejszościowej (rozwiązania prawne, organizacyjne, nakłady finansowe itp.). Ponadto pan Meilunas poinformował, że skutki kryzysu finansowego na Litwie dotyczą także sfery edukacji w tym kraju, w tym szkolnictwa mniejszości polskiej. Projekt porozumienia oświatowego w dalszym ciągu nie został przekazany przez stronę litewską stronie polskiej.

W kwietniu 2009 r. podczas wizyty państwowej b. Prezydenta RP Pana Lecha Kaczyńskiego w Republice Litewskiej Rząd zaproponował omówienie podczas rozmów tematu „Pomoc dla oświaty polskiej na Litwie”. MEN kolejny raz sygnalizował najistotniejsze problemy tej oświaty, tj: niedostateczne finansowanie szkół, niedostateczne zaopatrzenie w podręczniki, malejąca sieć szkół prowadzących nauczanie w języku polskim.

W materiałach informacyjnych dla Prezydenta podnoszono, że zmniejszająca się konkurencyjność szkół polskich wynika również ze skreślenia egzaminu z języka ojczystego z listy obowiązkowych egzaminów maturalnych w polskich szkołach, co jednoznacznie obniżyło rangę nauczania języka polskiego, a tym samym umożliwiło zmniejszenie liczby godzin lekcyjnych przeznaczonych na nauczanie języka ojczystego.

Z kolei w związku z wizytą roboczą w Polsce w listopadzie 2009 r. pani Dalii Grybauskaite, Prezydenta Republiki Litewskiej, MEN zgłosiło do MSZ następujące tematy do rozmów:

1. Zwrócenie uwagi partnerowi litewskiemu na konieczność podjęcia rozmów i współpracy z przedstawicielami polskiej mniejszości narodowej na Litwie w celu opracowania spójnej, respektującej międzynarodowe standardy koncepcji rozwoju szkolnictwa polskiej mniejszości narodowej na Litwie w miejsce dotychczas arbitralnie przyjętego dokumentu *Strategia rozwoju szkolnictwa polskiej mniejszości narodowej na Litwie*.

2. Wyrażenie zrozumienia dla polityki wzmacniania pozycji i upowszechniania poziomu znajomości języka litewskiego – państwowego na Litwie, przy jednoczesnym wyrażeniu negatywnej opinii dla sposobów realizacji tej polityki kosztem rozwoju języka polskiego jako ojczystego (zmniejszenie liczby godzin przeznaczonych na naukę języka ojczystego):
-zauważenie, że podział na terenach zwarcie zamieszkałych przez Polaków na szkoły finansowane z budżetu samorządów (polskie) i budżetu państwa

(litewskie) nie tylko nie sprzyja rozwojowi szkolnictwa polskiego, a nawet rodzi na tych terenach poczucie dyskryminacji dzieci polskiej mniejszości narodowej i konflikty środowiskowe,

- zwrócenie uwagi na fakt, że skreślanie z listy egzaminów obowiązkowych egzaminu z języka polskiego jako ojczystego spowoduje ograniczenie liczby godzin nauki i obniżenie poziomu jego znajomości,

- podkreślenie, że ograniczanie liczby przedmiotów nauczanych w języku polskim (projekt art. 29 Ustawy o oświacie) jest oceniane przez przedstawicieli polskiej mniejszości narodowej jako przejaw zintensyfikowanych działań, mających na celu utrudnienie dalszego funkcjonowania szkolnictwa polskiego na Litwie.

3. Poparcie postulatu (zgłaszanego przez polską mniejszość) zwiększenia dofinansowania szkół mniejszości narodowych, ponieważ obowiązujący współczynnik zwiększenia „koszyczka ucznia” wynosi na Litwie tylko 20% (realne potrzeby szacowane są na co najmniej 40%, w Polsce współczynnik ten wynosi 20% lub 150 % dla małych szkół) oraz konieczność zapewnienia podręczników przedmiotowych dla szkół polskich w języku ojczystym do matematyki, fizyki, geografii, chemii, biologii i innych przedmiotów.

Istotnie, jednym z większych zagrożeń, dotyczących dalszego funkcjonowania polskiej oświaty na Litwie jest brak podręczników w języku polskim, zgodnych z programem litewskiego systemu oświaty, do takich przedmiotów, jak: historia, geografia, matematyka, fizyka biologia i chemia. Uczniowie szkół polskiej mniejszości narodowej na Litwie w każdej klasie na wszystkich poziomach nauki zobowiązani są korzystać z oryginalnych litewskich programów i podręczników zatwierdzonych i przyjętych do użytku przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Litwy, zatem podręczniki wydane w Polsce mogą stanowić jedynie dodatkową pomoc. Uczniom szkół z polskim językiem nauczania litewski resort edukacji zapewnił komplet podręczników na poziomie klas I-XII wyłącznie do nauczania języka polskiego ojczystego. Jak informuje Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Polska Macierz Szkolna” (PMSz), w ciągu ostatnich 15 lat nie były opracowane i wydane żadne przedmiotowe pomoce dydaktyczne dla szkół polskich na Litwie. Rząd litewski nie przeznaczając wystarczających środków na tłumaczenia podręczników.

Obecnie brakuje przede wszystkim podręczników do wielu przedmiotów dla najstarszych klas (XI i XII), a Ministerstwo Oświaty i Nauki nie przewiduje ich wydawania ani w najbliższym czasie, ani w przyszłości – w przyjętym dokumencie „Założenia oświaty mniejszości narodowych” zaleca się korzystanie z podręczników w języku litewskim, co zostało odebrane przez polskie środowisko oświatowe jako zapowiedź ograniczania nauczania polskojęzycznego w najstarszych klasach szkoły średniej. Istotne zatem jest wsparcie i skoordynowanie działań mających na celu zapewnienie wydania drukiem tłumaczeń z języka litewskiego na język polski podręczników do przedmiotów nauczanych w języku polskim w szkołach z polskim językiem

nauczania na Litwie. W ubiegłym roku MEN poparło wniosek pana Józefa Kwiatkowskiego, prezesa PMSz na Litwie, złożony do Kancelarii Senatu RP o sfinansowanie tłumaczeń podręczników i pomocy dydaktycznych do historii, matematyki i informatyki. W tym roku podobny wniosek nie uzyskał akceptacji Zespołu Finansów Polonijnych – uznano bowiem, że Senat RP nie może stale „wyręczać” państwa litewskiego w wykonywaniu jego konstytucyjnych obowiązków.

Ministerstwo Edukacji Narodowej widzi także potrzebę wsparcia nauczycieli w unowocześnieniu procesu nauczania w szkołach polskich na Litwie. W ubiegłym roku przedstawicielka PMSz na Litwie, nauczycielka-metodyczka współpracowała z MEN w projekcie (realizowanym ze środków UE z Europejskiego Funduszu Społecznego w Priorytecie III PO KL) pt: „Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania - zgodnych z polską podstawą programową kształcenia ogólnego - przeznaczonych dla uczniów - dzieci obywateli polskich przebywających za granicą”.

W grudniu 2009 r. do wszystkich szkół na Litwie trafiły także zestawy materiałów pomocniczych w postaci nagrań na płytach kompaktowych kanonu polskiej poezji, a w styczniu 2010 r. wszystkie polskie oddziały przedszkolne na Litwie zostały wyposażone przez MEN w zestawy zabawek i gier edukacyjnych oraz pomoce dydaktyczne służące nauczaniu języka polskiego

Corocznie kilkudziesięciu nauczycieli z Litwy uczestniczy w kursach metodycznych i innych formach doskonalenia zawodowego organizowanych przez Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie (jednostka podległa MEN). Kilkanaście szkół i przedszkoli polskich na Litwie na co dzień korzysta z materiałów, informacji i różnych form pomocy, jakie MEN upowszechnia za pośrednictwem portalu polska-szkola.pl. Rejestracja na stronie jest dobrowolna.

MEN współpracuje także z nową szkołą, tj. ze Szkolnym Punktem Przedmiotów Ojczystych w Wilnie. Powstał on z inicjatywy obywateli polskich przebywających na Litwie dla dzieci, które powrócą do polskiego systemu edukacji lub łączą przyszłość ze studiami na wyższych uczelniach w Polsce. Szkoła działa od 2007 roku, uczy się tam prawie 40 uczniów. Szkoła znajduje się w rejestrze szkół polonijnych, monitorowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej RP (www.polska-szkola.pl) i realizuje podstawę programową, obowiązującą uczniów w Polsce na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji i Sportu z 2004 roku o sposobie kształcenia dla dzieci obywateli polskich przebywających za granicą. Placówka jest szkołą społeczną, realizuje uzupełniający plan nauczania na wszystkich etapach edukacyjnych - szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum - w zakresie przedmiotów: język polski, historia Polski, geografia Polski oraz wiedza o społeczeństwie.

Stała bliska współpraca Ministerstwa Edukacji Narodowej ze środowiskiem nauczycielskim i zaspokajanie doraźnych potrzeb szkolnictwa polskiego na Litwie nie są w stanie zniwelować głębszych zmian w strukturze tej oświaty i w całym systemie kształcenia polskiej mniejszości narodowej na Litwie, który tworzy i za który odpowiada Rząd Republiki Litewskiej.

Pragnę zapewnić, że w pełni podzielam troskę Pana Rzecznika związaną z zapowiedzianymi działaniami Rządu Republiki Litewskiej, które mogą negatywnie wpłynąć na dostęp uczniów polskiego pochodzenia do nauki w języku ojczystym i podejmę działania zmierzające do przyspieszenia prac nad porozumieniem, dotyczącym współpracy między resortami oświaty, tak aby znaleźć skuteczne narzędzie dialogu z partnerem litewskim.

Z poważaniem

Katarzyna Hall